

SEMINARIUM NAUKOWE „PRECHYĽOVANIE: ÁNO — NIE?”
(BRATYSĽAWA, 9 II 2016)

W dniu 9 lutego 2016 r. w Bratysławie odbyło się zorganizowane przez Instytut Językoznawstwa Słowackiej Akademii Nauk (Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV) seminarium naukowe „Prechýľovanie: áno — nie?”, poświęcone problematyce żeńskich form nazwisk słowackich. Wzięło w nim udział około 40 osób, w tym 21 prelegentów. Seminarium otworzył prof. Slavomír Ondrejovič z Instytutu Językoznawstwa SAN.

Trzy pierwsze referaty miały na celu przedstawienie zagadnienia nazwisk żeńskich na Słowacji, a w szczególności ich genezy, aspektów prawnych ich funkcjonowania oraz zasad rządzących ich tworzeniem. Jako pierwszy wystąpił Maroš Terkanič, prawnik z bratysławskiej kancelarii AS LEGAL. Nawiązał on do inicjatyw z początku 2013 r., podejmowanych zarówno w Republice Słowackiej, jak i w Czeskiej, a mających na celu wprowadzenie prawnej możliwości używania przez kobiety nazwisk bez żeńskiego sufiksu *-ová*. Przybliżył on zgromadzonym regulacje prawne w odniesieniu do nazwisk żeńskich, obowiązujące w Republice Słowackiej. Jako podstawowe wymienił paragrafy 16. i 19. Prawa o aktach stanu cywilnego (Zákon o matrikách) z 1994 r., które umożliwiają odrzucenie żeńskich sufiksów w nazwisku jedynie obywatelkom narodowości innej niż słowacka. Prelegent podkreślił też niespójność przepisów.

Następnie dr Iveta Valentová z Instytutu Językoznawstwa SAN omówiła szczegółowo rozwój historyczny żeńskich form nazwisk na ziemiach słowackich jako kontekst dyskusji o ich obecnej postaci. Jaroslava Kmiťová z tego samego instytutu w swym wystąpieniu podkreśliła, że przedmiot konferencji można ujmować dwojako: albo tradycyjnie, w myśl uniwersalistycznej koncepcji morfologii naturalnej, albo też socjolingwistycznie. Prelegentka uznała drugie z tych podejść za właściwsze i podkreśliła, że choć przyrostki żeńskie w nazwiskach to tylko jedna z wielu kwestii spornych pomiędzy językoznawcami a użytkownikami języka słowackiego, to z uwagi na szczególne znaczenie nazwisk w kontekście społecznym mają one istotny wpływ na status społeczny nosicieli.

W dalszej części konferencji zastanawiano się, jak analizowany problem wygląda w innych państwach Europy. Dr Milan Harvalík z Instytutu Języka Czeskiego Akademii Nauk Republiki Czeskiej (Ústav pro jazyk český AV ČR) opisał z diachronicznego i synchronicznego punktu widzenia sytuację w Republice Czeskiej, odnosząc ją również do innych języków. Dr Justyna B. Walkowiak z UAM, reprezentująca Polskę, omówiła w aspekcie historycznym i poprawnościowym formy żeńskie polskich nazwisk, kładąc szczególny nacisk zarówno na zmieniający się uzus, jak i na ewoluującą politykę językową naszego państwa. Nazwiskom żeńskim w Słowenii — bezsufiksalnemu w obiegu oficjalnym, choć nieoficjalnie uzupełnianym przez sufiksy — poświęciła swe wystąpienie dr Saša Vojtechová Poklač z Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie, ilustrując wystąpienie własnym przykładem jako osoby funkcjonującej równolegle w Słowenii i w Słowacji (w każdym z tych państw pod inną postacią nazwiska). Na koniec dr Miroslava Avramovová z Instytutu Językoznawstwa SAN przybliżyła zebrany problematykę nazwisk żeńskich w językach: bułgarskim, serbskim i chorwackim, macedońskim oraz francuskim.

Sześć kolejnych referatów dotyczyło szeroko pojmowanego funkcjonowania nazwisk żeńskich w komunikacji językowej we współczesnym państwie słowackim. Inż. Vladimír Benko z Instytutu Językoznawstwa SAN przedstawił możliwości, jakie dają korpusy cyfrowe onomastom zajmującym się językami, w których występują nazwiska żeńskie. Prelegent omówił korpusy (zrównoważone oraz niezrównoważone) w głównych językach słowiańskich, a następnie zaprezentował przykładowe wyszukiwania wybranych nazw własnych funkcjonujących w języku słowackim, demonstrując m.in. użycie sufiksów żeńskich w nazwiskach zapożyczonych. Daniela Komanická

podjęła temat patronimii i patrylinearności, akcentując z perspektywy feministyczno-genderowej kwestie nierówności kobiet i mężczyzn oraz dyskryminacji kobiet we współczesnym społeczeństwie, leżące jej zdaniem u podstaw konfliktu wokół sufiksów żeńskich. Referat Júlii Vrábľovej z Uniwersytetu Komeńskiego dotyczył używania lub nieużywania sufiksów w pseudonimach internetowych. Dr Ján Bauko z Uniwersytetu Konstantyna Filozofa w Nitrze na podstawie danych metrykalnych (w tym dotyczących zmian nazwiska) podjął próbę analizy wyborów dokonywanych przez obywatelki słowackie narodowości węgierskiej. Interesowało go, czy preferują one dozwoloną przez prawo formę bezsufiksálną nazwiska, czy też tradycyjną — z sufiksem *-ová*. Zbadał on opinie 133 studentek narodowości węgierskiej uniwersytetu w Nitrze. Strategie użycia nazwisk przez mieszkanki Bratysławy narodowości węgierskiej były przedmiotem referatu, który wygłosiła dr Lucia Satinská z Instytutu Językoznawstwa SAN. Ostatnie wystąpienie w tej sekcji dotyczyło współcześnie używanych żeńskich antroponimów nieoficjalnych i półoficjalnych, zebranych na zachodniej Słowacji i częściowo we wschodniej części Moraw, a także spisanych z nagrobków. Przedstawił je dr Miroslav Kazík.

Kolejny blok tematyczny konferencji to problematyka form żeńskich nazwisk używanych przez mniejszość słowacką poza granicami kraju. Badania przeprowadzono w Wojwodinie w północnej Serbii (prof. Anna Makišová z Uniwersytetu w Nowym Sadzie, na podstawie materiału antroponimicznego wyekscerpowanego z prasy i mediów) oraz na Węgrzech (doc. Tünde Tušková i doc. Alžbeta Uhrinová, na podstawie badań ankietowych). Wyniki drugiego badania wykazały, że preferowaną formą nazwiska żeńskiego jest postać z sufiksem *-ová*, która w przypadku mniejszości sygnalizuje etniczność nosicielki nazwiska. Badaczki starały się także ustalić motywy wyboru oraz problemy, z jakimi na co dzień stykają się Słowaczki na Węgrzech, zależnie od tego, czy używają słowackiej, czy węgierskiej formy nazwiska.

Kolejne wystąpienia dotyczyły nazwisk żeńskich w Republice Czeskiej. Dr Jiří Zeman z uniwersytetu w Hradcu Králové przyjrzał się funkcjonowaniu żeńskich nazwisk z sufiksami w komunikacji nieoficjalnej wśród młodzieży czeskiej, analizując ich warianty, specyfikę użycia w sytuacji komunikacyjnej oraz to, jak są oceniane przez użytkowników. Doc. Jana Marie Tušková i Hana Žižková z Uniwersytetu Masaryka w Brnie zbadały ankietowo łącznie ponad 1600 kobiet podzielonych na dwie grupy: studentki pedagogiki, które miały na studiach obowiązkowe zajęcia z języka czeskiego, oraz położne zarejestrowane na jednym z tematycznych portali internetowych. Jak ustaliły brneńskie badaczki, zdecydowana większość ankietowanych preferuje formę nazwiska z sufiksem żeńskim. Jednocześnie badania ujawniły niski poziom świadomości prawnej badanych w zakresie używania nazwisk. Dr Jana Valdrová z uniwersytetu w Czeskich Budziejowicach w referacie zatytułowanym „Jménem zákona vás přechylujeme!” opisała toczącą się w czeskiej prasie, radiu i telewizji debatę, która budzi silne emocje wśród części społeczeństwa. Jak wskazała prelegentka, w Czechach kobieta może używać męskiej (bezsufiksálnej) formy nazwiska tylko wtedy, gdy jest ono zakończone na samogłoskę (np. *Jankú*), lub w przypadku jednej z czterech przewidzianych prawem okoliczności, jak np. zawarcie ślubu z obcokrajowcem. Ostatni referat przedstawiła Barbora Vinczeová z uniwersytetu w Bańskiej Bystrzycy, a dotyczył on żeńskich sufiksów lub ich braku w nazwiskach anglojęzycznych autorek literatury pięknej opublikowanej w Czechach w 2015 r.

Konferencję zwieńczyła dyskusja, którą moderowała dr Lucia Satinská. Wzięło w niej udział czworo uczestników: dr M. Harvalík (piastujący obecnie funkcję prezydenta ICOS), doc. Juraj Hladký z uniwersytetu w Trnawie, dr J. Valdrová oraz dr Jana Cviková z Instytutu Literatury Światowej Słowackiej Akademii Nauk (Ústav svetovej literatúry SAV). Za utrzymaniem dotychczasowego stanu rzeczy, tzn. zachowaniem obowiązkowych żeńskich sufiksów w nazwiskach słowackich kobiet, opowiedzieli się dwaj pierwsi dyskutanci. Motywowali to przede wszystkim względami poprawnościowymi oraz potencjalnymi problemami w komunikacji, jakie mogą stwo-

rzyć w słowackim jako języku fleksyjnym w obiegu oficjalnym męskie formy nazwisk kobiet. Dr Valdrová i dr Cviková za niezbędną i nieuniknioną uznały natomiast pilną zmianę w przepisach, która umożliwiłaby każdej obywatelce Słowacji wybór formy nazwiska, stanowiącego ważny element tożsamości. Obie dyskutantki podkreśliły również względy praktyczne przemawiające za stosowaniem formy męskiej nazwisk u obu płci, jak np. bezproblemową identyfikację całej rodziny za granicą.

Justyna B. Walkowiak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
justwalk@amu.edu.pl